

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2004
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. Η ποίηση του Ελύτη εκφράζει μια νέα αντίληψη ποιητικού διαλόγου όπου το πνεύμα και οι αισθήσεις διαπλέκονται δημιουργικά, και, αλληλοεισδύόμενα προκαλούν μια συνολική και πλήρη ενεργοποίηση που συλλαμβάνει αλήθειες ιστορικές και μεταφυσικές, αρχέγονες και σύγχρονες επιδερμικές και βαθύτερες. Οι αισθήσεις έχουν τον πρώτο λόγο στην ποιητική του. Η σύλληψη του μηνύματος είναι συνολική και δεν αφορά μόνο μια έντονη πνευματική όχληση αλλά ερεθίζει το δέρμα, τη μύτη τη γεύση, τα μάτια την ακοή: Τα χρώματα ξεδιπλώνονται αφειδώς αλλά αποκτούν και νεύρο οπτικό, γευστικό ακόμα και ηχητικό. Για τον ποιητή του Αιγαίου «η Ελλάδα» είναι η συνεχής και αδιάκοπη αντίληψη που προκύπτει από την αρχαία κληρονομιά και τη βυζαντινή περίοδο, από τη λαϊκή παράδοση και τη σύγχρονη ιστορία ακόμα κι από τη γεωγραφική έκταση και μορφολογία. Αρχαία κείμενα, θρησκεία, παραδόσεις αναφαίνονται και ενώνονται μέσα από τη μεταφυσική του ήλιου, την δύναμη του αιγαιακού φωτός που αποκαλύπτει αυτήν την αέναη κίνηση του πνεύματος που δυναμικά ξεκινά από τον Όμηρο για να συνεχίζει και σήμερα να συλλαμβάνει αλήθειες πρωτογενείς, ανθρωπιστικές, δίκαιες, απελεύθερες.

Συγκεκριμένα παραδείγματα μέσα από το ποίημα επαληθεύουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά:

Προσέγγιση του κόσμου με τις αισθήσεις: «να ακούσεις πώς η μοίρα ξεγίνεται» «να μάθεις μανταρίνι και άπινθο» «να μπείς από το παράθυρο στη Σμύρνη» «να αντιγράψεις, τις αντιφεγγιές από τα Κυριέλησον»

Αναφορά στην ιστορική ελληνική παράδοση:

«Σχολείο στην Ιωνία» «Οι μακρινοί μας συγγενείς που κρατούν τον αέρα σαν αγάλματα» «Σμύρνη», «αποσπάσματα του Ηράκλειτου»

Αναφορά στην θρησκεία: στιχ. 15-16 «Να μου αντιγράψεις... Δόξα σοι»

Σχέση με την ελληνική φύση: «Μικρή Πράσινη Θάλασσα» «μανταρίνι και άπινθο» «με λίγο Βοριά, λίγο Λεβάντε» «κύμα το κύμα να γυρίσεις πίσω»

Αναφορά στο μυστήριο του φωτός: στιχ. 6-8 «Στο πυργάκι.....ξεγίνεται»

2. Το ποίημα είναι μια συνεχής συναρμολόγηση εικόνων που ξεπερνούν την έννοια του απλού συμβόλου, αγγίζουν άλλοτε μια σύλληψη υπερρεαλιστική άλλοτε αξιοποιούν τις εξπρεσιονιστικές τεχνικές των χρωμάτων. Η ποιητική του Ελύτη δεν οριοθετείται από τα στενά πλαίσια ενός κινήματος, εκφράζει το νεότερο πνεύμα σε όλη του τη διάσταση. Ενδεικτικά υπερρεαλιστικά στοιχεία στο συγκεκριμένο ποίημα είναι:
1. απουσία σημείων στίξης, κάθε στίχος ξεκινά με κεφαλαίο γράμμα.
 2. υπερρεαλιστικές εικόνες: Μικρή Πράσινη Θάλασσα
 3. αφαιρετικές, ασαφής ως προς το περίγραμμα εικόνες: «μανταρίνι και άπινθος»
 4. Χαλαρή λογική αλληλουχία: «Να μπείς από το παράθυρο από τη Σμύρνη»
3. Στο ποίημα αυτό είναι πολύ φανερό η θαλασσίνη οντότητα της κόρης, όπως η αντίστοιχη καταγωγή της ποίησης του Ελύτη. «Οι ανθρώπινες ιδιότητες που η μετωνυμία «Μικρή Πράσινη Θάλασσα δεκατριώ χρονω» επιχειρεί να υποβάλει προσιδιάζουν σε μια παιδούλα με τα χαρακτηριστικά της Ίριδας ένα «άγγελο» που

φέρνει μηνύματα απο αλλού» γράφει ο Mario Vitti. Πρόκειται για την Κόρη – Ποίηση που μεταφέρει μηνύματα στον ποιητή αλλά και αποτελεί τη μούσα του, την έμπνευσή του. Και συνεχίζει ο M. Vitti «Αν όμως προσέξουμε καλύτερα θα διαπιστώσουμε οτι η θαυμάσια αυτή σύλληψη του Ελύτη, που αποδίδει με αισθησιακά μέσα αισθήματα που δεν έχουν πραγματικά καμιά σχέση με παιδούλες και κοριτσάκια, πραγματώνεται με εκφράσεις και λέξεις που πουθενά δεν αναφέρονται ρητά σε κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό θηλυκότητας» Αυτή η άρση της θηλυκότητας συνηγορεί στο οτι πρόκειται για την ίδια την Ποίηση και όχι απλά για μια Κόρη. Ωστόσο η μορφή έχει όλα τα χαρακτηριστικά που αναφέρονται στο παράθεμα: δροσιά και νιότη (μικρή θαλασσα), ανεμελιά (να μπείς απο το παράθυρο στη Σμύρνη) όρεξη για μάθηση (να μάθεις, να αντιγράψεις) αλλά και μια εν δυνάμει γονιμότητα που κρύβει η ηλικία (13 χρονών) και που καθιστούν την Κόρη όχι μόνο δεκτική στη γνώση αλλά και μαγικά ικανή να την μεταβιβάσει και να τη μεταδώσει μέσα απο τη μυητική πράξη του έρωτα.

4. Ο ποιητής θέλει να οδηγήσει την κόρη στους δρόμους της παράδοσης της Ελλάδας, σπάζοντας το φράγμα του ιστορικού χρόνου. Η κόρη θα μαθητεύσει με τη συνέπεια και τη δεκτικότητα που της χαρίζει η πρωτοεφηβική ηλικία της και αυτό ο ποιητής το περιγράφει με την μαθητική της εμφάνιση (στιχ. 13). Έτσι η κόρη «θα μάθει» για τη διάσωση του πρόσφατου πολιτισμικού παρελθόντος με την οπτική εικόνα του στιχ.14 όπου το παράθρο υπονοεί ότι η Σμύρνη χάθηκε όμως ο πολιτισμός επιβιώνει ακόμα ως μνήμη και αίσθηση ζωής. Η κόρη ωστόσο θα συλλάβει την ενότητα της ελληνικής πολιτισμικής παράδοσης από την αρχαιότητα στη σύγχρονη εποχή μέσω της περιόδου του Βυζαντίου: στιχ. 15-16. Εδώ με μια υπερρεαλιστική εικόνα (στιχ. 15) και με μια ακουστική (στιχ. 16) θα φανεί η επιβίωση της ορθοδοξίας, της θρησκευτικής παράδοσης, που είναι ο συνδετικός κρίκος του απώτερου παρελθόντος με το σήμερα. Τέλος, το ύφος από διδακτικό αποκτά λυρικές αποχρώσεις (στιχ. 17-18). Η κόρη έρχεται σε επαφή με την ελληνική φύση και μάλιστα με τη θάλασσα, στοιχείο και αυτή του πολιτισμού μας και με τόνο περισσότερο ανάλαφρο, απλό και φυσικό, που θυμίζει τραγούδι ολοκληρώνει τη μαθητεία της και επιστρέφει.

5. Και τα δύο ποιήματα παρουσιάζουν μια βασική ομοιότητα περιεχομένου: Κυριαρχεί η μορφή μιας κόρης στην οποία απευθύνονται οι ποιητές με το σχήμα αποστροφής. Τα κοινά σημεία που έχουν τα δύο πρόσωπα είναι πολλά αν και στο ποίημα του Ρίτσου δεν υπάρχει σαφής αναφορά στην ηλικία και στην ιδιότητα της Κοπέλας. Ωστόσο η υπόσταση του προσώπου είναι ανάλογη και στα δύο έργα και με άφθονα στοιχεία υπερρεαλισμού συνίσταται σε θάλασσα και αιγαιοπελαγίτικο τοπίο.

Επίσης και οι δύο έχουν μια συμπεριφορά πολυεπίπεδης διερεύνησης και ανίχνευσης του τόπου ενώ διακρίνονται για την ικανότητά τους να μεταμορφώνονται και να εισδύουν στο ελληνικό τοπίο ώστε να το μεταδίδουν και να το αποδίδουν στις διαστάσεις του. Η χαρακτηριστική ελληνική βλάστηση (που στον Ελύτη δίνεται βέβαια αφαιρετικά και συνθηματικά) συδνάζεται με τη θαλασσινή εικόνα και αποτελεί σημείο αναφοράς και για τις δύο κοπέλες οι οποίες ωστόσο βιώνουν και τη μεταφυσική δύναμη του φωτός και του ήλιου που κυριαρχεί μεσούρανα («Αλωνάρης – «χρυσόμυγες», για τον Ρίτσο) ενώ δε λείπουν τα στοιχεία της θρησκευτικής παράδοσης που συνδέεται και με το θαλασσινό τοπίο. Τέλος, και οι δύο κοπέλες είναι φορείς αγάπης ερωτικής και γονιμότητας, στο Ρίτσο περισσότερο και συμβολικά με την αναφορά στη μηλιά, αλλά και με τον τολμηρό μουσικό υπαινιγμό του τελευταίου δίστιχου.